

ROMAN JASZCZAK, SANDRA WAJCHMAN

Udział i rola czynnika społecznego w tworzeniu planów urzędzenia lasu w Polsce

Participation and role of the social factor in developing forest management plans in Poland

ABSTRACT

Jaszczak R., Wajchman S. 2014. Udział i rola czynnika społecznego w tworzeniu planów urzędzenia lasu w Polsce. Sylwan 158 (3): 231-240.

The paper reviews the composition of commissions taking decisions regarding the final forms of forest management plans in Poland after the Second World War and analyses regulations from the instructions of forest management plans from 1957, 1970, 1980, 1994, 2003 and 2012 referring to the participation of the respective communities in this process. The aim of this study was to have another look at the evolution of such participation and at the role of the social factor in the development of forest management plans in Poland and to discuss problems associated with it.

KEY WORDS

forest management plan, social factor

ADDRESSES

Roman Jaszczak – e-mail: romanj@up.poznan.pl

Sandra Wajchman – e-mail: wajchman@up.poznan.pl

Katedra Urzędzenia Lasu; Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu; ul. Wojska Polskiego 71C; 60-625 Poznań

Wstęp

W polskim leśnictwie istnieje wiele punktów zapalnych na linii leśnicy – drzewiarze – ochroniarze – ekolodzy – społeczeństwo, z których najbardziej istotnym i zarazem drażliwym jest użytkowanie rębne drzewostanów i planowanie ilości drewna do pozyskania przez służby urzędzenia lasu. Mimo istnienia świadomości tego problemu, niepokojącym zjawiskiem występującym w zarządzaniu lasami przez Lasy Państwowe jest znikomy udział społeczeństwa w procesach decyzyjnych dotyczących gospodarki leśnej na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym [Grygier 2011].

Poziom lokalny to prace nad planem urzędzenia lasu dla danego nadleśnictwa. Na posiedzeniach Komisji Założeń Planu (KZP), Naradach Techniczno-Gospodarczych (NTG) i Komisji Projektu Planu (KPP) zapadają ważne decyzje dotyczące gospodarki leśnej i ochrony lasu. Bardzo aktywnie uczestniczą w nich osoby reprezentujące środowisko ekologów i ochroniarzy, lobbujące za ograniczeniem użytkowania rębego i pozostawianiem w lesie jak największej ilości martwego drewna. Zazwyczaj nie ma tam przedstawicieli przemysłu drzewnego, którzy mogliby i powinni lobbować za zwiększeniem pozyskania drewna, uzasadniając to społecznymi i ekonomicznymi argumentami. Udział w trudnych, ale merytorycznych dyskusjach trzech zainteresowanych stron powinien prowadzić do ustalenia racjonalnej wielkości pozyskania drewna zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska. Oddzielną kwestią jest udział przedstawicieli społec-

czeństwa (a właściwie jego brak) w procesie tworzenia planu i określania znaczenia zawartych w nim zapisów dla zwykłego człowieka.

Celem pracy było prześledzenie ewolucji udziału i roli czynnika społecznego w tworzeniu planów urządzenia lasu w Polsce oraz omówienie problemów z tym związanych. Praca przypomina składy komisji podejmujących decyzje o ostatecznym kształcie planów urządzenia lasu w Polsce po II wojnie światowej oraz analizuje zapisy z instrukcji zarządzania lasu z lat 1957, 1970, 1980, 1994, 2003 i 2012 odnoszące się do udziału społeczeństwa w tym procesie.

Instrukcje zarządzania lasu z lat 1957-1980

W omawianym okresie kolejne Instrukcje... [1957, 1970, 1980] bardzo szczegółowo podawały składy ówczesnych Komisji Techniczno-Gospodarczych (I i II KTG). Uczestniczyli w nich przede wszystkim przedstawiciele: Zarządu Lasów Państwowych (1957) lub Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych (1970, 1980), wykonawcy planu urządzenia lasu – Biura Urządzania Lasu i Projektów Leśnictwa (1957, 1970) lub Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (1980) oraz nadleśniczy (1957, 1970, 1980) i kierownik zespołu ochrony lasu (1970, 1980) (tab.).

O zwołaniu posiedzenia I i II KTG należało zawiadomić na co najmniej tydzień przed rozpoczęciem obrad Komisji: Departament Zagospodarowania Lasu, Departament Użytkowania i Transportu, Biuro Urządzania Lasu i Projektów Leśnictwa oraz Prezydium Wojewódzkiej i Powiatowej Rady Naukowej. Oprócz powyższych instytucji, w zależności od lokalnych warunków i potrzeb, na posiedzenie Komisji Techniczno-Gospodarczej mogli być także zapraszani przedstawiciele innych urzędów lub instytucji [Instrukcja... 1957], przedstawiciele Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych (NZLP), centrali BULiPL, a w miarę potrzeby – Instytutu Badawczego Leśnictwa (IBL), prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN), Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego (WKPG), wojewódzkiego konserwatora przyrody, prezydium Powiatowej Rady Narodowej (PRN) oraz inni przedstawiciele OZLP i oddziałów BULiPL, na prawach członków Komisji [Instrukcja... 1970] lub przedstawiciele NZLP, zarządu BULiGL, a w miarę potrzeby – przedstawiciele Instytutu Badawczego Leśnictwa, urzędu wojewódzkiego (komisji planowania gospodarczego, wojewódzkiego konserwatora przyrody, wojewódzkiego zarządu rozbudowy miast i osiedli miejskich), Polskiego Towarzystwa Leśnego (PTL), Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego (PTG) oraz inni przedstawiciele OZLP i oddziałów BULiGL na prawach członków komisji (zgodnie ze swoimi kompetencjami) [Instrukcja... 1980].

Instrukcja zarządzania lasu z 1994 roku

W części piątej Instrukcja... [1994] odnosiła się do współdziałania jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych z wykonawcami prac urzędniowych i instytucjami zainteresowanymi problematyką leśnictwa. W § 274 podawała, że: „*Współdziałanie jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych z wykonawcami prac urzędniowych i instytucjami zainteresowanymi problematyką leśnictwa (lokalne władze administracyjne lub organizacje społeczne zajmujące się ochroną przyrody i krajobrazu, oraz planowaniem przestrzennym) jest nieodzownym warunkiem zorganizowania wielofunkcyjnej gospodarki leśnej*”. Powyższy zapis skutkował faktem, że na każdym etapie tworzenia planu urządzenia lasu przewidywano udział czynnika społecznego. I tak (§ 276.2): „*W celu omówienia problematyki (...) warunkującej wykonanie prac terenowych, dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych zwołuje – w zasadzie na rok przed rozpoczęciem terenowych prac urzędniowych – wstępną radę z udziałem przedstawicieli regionalnej dyrekcji, nadleśnictwa, wykonawcy prac urzędniowych oraz instytucji lub organizacji społecznych zajmujących się problematyką ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu oraz planowaniem przestrzennym*”. W obradach ówczesnych I i II

Tabela.

Składy Komisji Techniczno-Gospodarczych w świetle zapisów instrukcji urządzania lasu z lat 1957, 1970 i 1980

Line-ups of the Technical and Economic Commissions according to forest management instructions from 1957, 1970 and 1980

	1957	1970	1980
Przewodniczący	dyrektor ZLP lub jego zastępca ds. zagospodarowania lasu	dyrektor OZLP lub jego zastępca ds. zagospod. lasu (bez prawa dalszej cesji)	dyrektor OZLP lub jego zastępca ds. produkcji leśnej
Sekretarz	kierownik drużyny urządzania lasu, wyznaczony przez kierownika (dyrektora) BULiPL	osoba wyznaczona przez dyrektora oddziału BULiLP	osoba wyznaczona przez dyrektora oddziału BULiGL
Członkowie	zastępca dyrektora zarządu LP ds. użytkowania lasu	zastępca dyrektora ds. zagospodarowania lasu (jeżeli przewodniczył dyrektor)	zastępca dyrektora OZLP ds. produkcji leśnej
	kierownik działu zagospodarowania lasu lub inspektor ds. urządzania lasu	zastępca dyrektora ds. użytkowania lasu	zastępca dyrektora OZLP ds. technicznych
	przedstawiciel ekspozytury Centralnego Zarządu Lasów Państwowych i Niepaństwowych (CZLPN)	inspektor ds. urządzania lasu	naczelnik wydziału gospodarki zasobami leśnymi
	kierownik (dyrektor) BULiPL	inspektor obwodowy	naczelnik wydziału zagospodarowania lasu
	inspektor produkcji BULiPL	nadleśniczy	specjalista ds. urządzania lasu
	zainteresowani kierownicy drużyn urządz. lasu	kierownik zespołu ochrony lasu	specjalista ds. ochrony przeciwpożarowej
	dyrektor lub główny inż. odnośnego rejonu LP	dyrektor oddziału BULiPL lub jego zastępca	specjalista ds. ochrony lasu
	nadleśniczowie urządzanych nadleśnictw	główny specjalista ds. urządzania lasu	inni specjaliści wyznaczeni przez dyrektora OZLP
		inspektor kontroli i nadzoru robót	inspektor obwodowy
		kierownik grupy urzędzeniowej na terenie danego nadleśnictwa	nadleśniczy
		kierownik zespołu ochrony lasu	kierownik zespołu ochrony lasu
			dyrektor oddziału BULiGL lub jego zastępca
			kierownik wydziału produkcyjnego oddziału BULiGL
		kierownik robót oddziału BULiGL	
		kierownik brygady urzędzeniowej	

Komisji Techniczno-Gospodarczych uczestniczyć mogli (§ 278.9.) „przedstawiciele: dyrekcji regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych, urzędzanego nadleśnictwa, wykonawcy planu urzędzeniowego oraz z głosem doradczo-opiniodawczym przedstawiciele właściwie terytorialnych instytucji i organizacji społecznych zajmujących się ochroną środowiska, przyrody i krajobrazu, planowaniem przestrzennym, a także przedstawiciele samorządów”.

Instrukcja urządzania lasu z 2003 roku

We wprowadzeniu do Instrukcji... [2003] roku napisano, że: „*Uspołecznianie zarządzania lasami – jako dobrem publicznym – jest również istotnym czynnikiem stymulującym opracowanie nowoczesnego planu urzędzenia lasu. Udział społeczeństwa (samorządów, stowarzyszeń, organizacji pozarządowych) w kształtowaniu trwale zrównoważonej gospodarki leśnej w lasach wielofunkcyjnych umożliwia powiązanie planowania urzędzeniowego z zagospodarowaniem przestrzennym oraz racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi*”. Z dalszych zapisów wynikało, że (§ 130.1.-3.) „w I i II KTG uczestniczą (wg kompetencji) przedstawiciele jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych i wykonawcy projektu planu urzędzenia lasu, jak również zaproszeni przedstawiciele właściwych terytorialnie organów administracji rządowej i samorządowej, parków narodowych i krajobrazowych, instytucji i organizacji społecznych zajmujących się ochroną środowiska, przyrody i krajobrazu oraz planowaniem przestrzennym. Sprawne wykonanie projektu planu urzędzenia lasu dla nadleśnictwa wymaga odpowiednich konsultacji i uzgodnień z organizacjami i instytucjami zajmującymi się problematyką leśnictwa, w tym z lokalnymi władzami administracji rządowej i samorządowej oraz organizacjami społecznymi – zajmującymi się ochroną środowiska, ochroną przyrody i krajobrazu oraz planowaniem przestrzennym”. Przedmiotem konsultacji mogą być w szczególności „zagadnienia udziału gospodarki leśnej w lokalnym i regionalnym rozwoju gospodarczym, w tym: rozwój zasobów drzewnych, wielkość pozyskania drewna, baza surowcowa dla lokalnych i regionalnych zakładów przeróbki drewna, miejsca pracy w leśnictwie itp.” (§ 2.7.). Zwracano uwagę, że realizacja trwałego i zrównoważonego rozwoju lasów wymaga m.in. „partnerskiego traktowania konsultantów i wnikliwego analizowania opinii, zastrzeżeń i wniosków oraz elastycznego postępowania gospodarczego w przypadkach specyficznych lub szczególnych dla społeczności lokalnych, zwłaszcza gdy forsowanie rutynowych zasad postępowania gospodarczego stanowiłoby przyczynę konfliktu społecznego” (§ 3.2. i § 3.4.). Uznawano, że konsultacje stanowią „dodatkową możliwość harmonizowania lokalnych i regionalnych priorytetów z zadaniami gospodarki leśnej i ochrony przyrody w lasach” (§ 4.1.).

Instrukcja urządzania lasu z 2012 roku

Obecnie obowiązująca Instrukcja... [2012] tłumaczy we wprowadzeniu kierunku nowelizacji, wspominając m.in. o „konieczności stosowania odpowiednich form konsultowania ze społeczeństwem (w tym z samorządami, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi zainteresowanymi ochroną przyrody w lasach), sposobów planowania i zasad prowadzenia trwale zrównoważonej gospodarki leśnej w lasach wielofunkcyjnych w celu spełnienia wymagań ochrony środowiska oraz potrzeb racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody”. W rozdziale dotyczącym organizacji prac nastąpiło rozwinięcie powyższej myśli. Zwrócono uwagę na (§ 125.2.):

- „8) zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu w sprawie sporządzenia projektu planu urzędzenia lasu polegające na:
- a) podaniu, na co najmniej miesiąc przed zwołaniem KZP, do publicznej wiadomości w BIP RDLP oraz prasie lokalnej informacji o przystąpieniu do sporządzenia projektu planu urzędzenia lasu danego nadleśnictwa, o przewidywanym terminie zwołania w tej sprawie KZP, o możliwości

udziału społeczeństwa w obradach KZP, oraz o „Założeniach do planu urządzenia lasu” ustalanych podczas KZP;

- b) zaproszeniu przedstawicieli urzędów, samorządów, przedsiębiorców leśnych oraz organizacji zainteresowanych gospodarką leśną i ochroną przyrody w lasach nadleśnictwa na posiedzenie KZP (co jest możliwe również na posiedzenie NTG), z wyszczególnieniem podstawowych celów obrad oraz ich przewidywanym harmonogramem;*
- c) podaniu – bezpośrednio po podpisaniu przez dyrektora RDLP protokołu KZP – do publicznej wiadomości w BIP RDLP oraz prasie lokalnej informacji o terminie i miejscu wyłożenia do wglądu „Założeń do planu urządzenia lasu”, o sposobie, miejscu i terminie (co najmniej 21 dni od podania do publicznej wiadomości) składania uwag oraz wniosków do „Założeń...”, jak też o właściwości dyrektora RDLP do rozpatrywania tych uwag i wniosków;*
- d) podaniu – bezpośrednio po podpisaniu przez dyrektora RDLP protokołu NTG, a co najmniej miesiąc przed ewentualnym zwołaniem KPP (...), do publicznej wiadomości w BIP RDLP oraz prasie lokalnej informacji o terminie i miejscu wyłożenia do wglądu „Projekt planu urządzenia lasu” dla danego nadleśnictwa, o sposobie, miejscu, jak też terminie (co najmniej 21 dni od podania do publicznej wiadomości) składania uwag i wniosków do „Projekt...”, o właściwości dyrektora RDLP do rozpatrywania tych uwag i wniosków oraz o przewidywanym terminie zwołania KPP, a także możliwości udziału społeczeństwa w jej obradach;*
- e) ewentualnym (...) zaproszeniu przedstawicieli urzędów, samorządów, przedsiębiorców leśnych oraz organizacji zainteresowanych gospodarką leśną i ochroną przyrody w lasach nadleśnictwa na posiedzenie KPP, z wyszczególnieniem podstawowych celów obrad, jak też ich przewidywanym harmonogramem”.*

Należy jednak zwrócić uwagę, że Instrukcja... [2012] podaje w innym paragrafie (§ 127.1. i 2.), że „Naradzie Techniczno-Gospodarczej (NTG) przewodniczy dyrektor RDLP lub upoważniony przez niego zastępca. Ponadto w NTG mogą uczestniczyć, jako strony w postępowaniu dotyczącym sporządzenia projektu planu urządzenia lasu, wyznaczeni przez kierowników jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych przedstawiciele tych jednostek oraz przedstawiciele wykonawcy projektu planu. Obowiązkowo w obradach NTG udział biorą: nadleśniczy, kierownik ZOL, inspektor LP właściwy do spraw kontroli kompleksowej nadleśnictwa, kierownik jednostki sporządzającej projekt planu urządzenia lasu oraz naczelnicy RDLP właściwi do spraw: urządzania lasu, stanu posiadania, zasobów, hodowli, ochrony (w tym ochrony przeciwpożarowej i ochrony przyrody), użytkowania lasu oraz kontroli. Przedstawiciele jednostek naukowych mogą być zapraszani jako eksperci i doradcy”. Z powyższego wynika więc, że udział czynnika społecznego został w tym punkcie w pewnym stopniu pominięty.

Dyskusja

Po II wojnie światowej udział szeroko rozumianego społeczeństwa w kreowaniu gospodarki leśnej był przez długie lata pomijany lub ograniczany do formalnych organizacji (jednostek samorządowych, instytucji zajmujących się ochroną środowiska i przyrody oraz planowaniem przestrzennym). Dopiero na początku XXI wieku pojawiła się możliwość znacznie szerszego wpływania społeczeństwa na proces powstawania planu urządzenia lasu. Szczególnie ważne wydaje się to być dla przedsiębiorców leśnych, których udział w pracach nad tworzeniem planów urządzenia lasu (dotychczas marginalny lub żaden) powinien być przeciwwagą dla organizacji, instytucji i osób kładących nacisk na ochronę przyrody i środowiska, kosztem przede wszystkim ograniczania użytkowania rębnego. Należy zdawać sobie sprawę, że zapisy zawarte w planach urządzenia lasu powinny w sposób zrównoważony spełniać wymagania ochrony środowiska, jak i potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody. Zwłaszcza w jednostkach Państwo-

wego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (PGL LP), w których z mocy Ustawy... [1991] ma być prowadzona trwale zrównoważona gospodarka leśna (art. 7.1.) mająca na celu:

- 1) zachowanie lasów i korzystnego ich wpływu na klimat, powietrze, wodę, glebę, warunki życia i zdrowia człowieka oraz na równowagę przyrodniczą;
- 2) ochronę lasów, zwłaszcza lasów i ekosystemów leśnych stanowiących naturalne fragmenty rodzimej przyrody lub lasów szczególnie cennych ze względu na: zachowanie różnorodności przyrodniczej, zachowanie leśnych zasobów genetycznych, walory krajo-brazowe, potrzeby nauki;
- 3) ochronę gleb i terenów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia lub uszkodzenia oraz o specjalnym znaczeniu społecznym;
- 4) ochronę wód powierzchniowych i głębinowych, retencji zlewni;
- 5) produkcję, na zasadzie racjonalnej gospodarki, drewna oraz surowców i produktów ubocznego użytkowania lasu.

Pojęcie „zrównoważona” nie oznacza zatem, że w PGL LP jest do wyboru tylko jedna z dwóch dróg – ochrona lasu lub jego użytkowanie. Obecnie celem priorytetowym w Lasach Państwowych jest zachowanie i sprzyjanie różnorodności biologicznej oraz dbałość o zdrowie i stabilność drzewostanów [Poznański 2013]. Pojawiają się jednak sprzeczności interesów wynikające m.in. z faktu wyłączenia, podporządkowania lub zrównania produkcyjnych funkcji lasu z funkcjami ochronnymi i ogólnospołecznymi [Stępień 1998]. Współcześnie od ludzi mających wpływ na stan środowiska przyrodniczego oczekuje się odpowiedzialności i umiejętności ważenia różnych opcji i argumentów. W przypadku lasów okolicznością szczególnie temu sprzyjającą byłby jak najszerzy udział wszystkich zainteresowanych stron – leśników, ekologów, drzewiarzy, zwykłych obywateli – w pracach nad tworzeniem i zatwierdzaniem planów urządzenia lasu. W tyglu dyskusji da się z pewnością wypracować kompromis, który będzie służył i środowisku naturalnemu, i społeczeństwu.

Zwraca się jednak uwagę, że mimo istnienia podstaw prawnych [Ustawa... 2008], społeczeństwo nie jest jeszcze do tego przygotowane zarówno pod względem mentalnym, proceduralnym, jak i technicznym. Z drugiej strony w środowisku leśników brak wyraźnej chęci do „wciągania” otoczenia do tego procesu [Grygier 2011]. Nawet w publikacjach dotyczących koncepcji tworzenia i treści planu urządzenia lasu nie spotyka się odniesień do roli i znaczenia udziału społeczeństwa w tym procesie. Uwaga skupia się raczej na doskonaleniu zasad tworzenia i zawartości planów urządzenia lasu [Bernadzki 2004; Głaz 2004; Poznański 2004; Przybylska 2004; Sokołowski 2004] oraz technologii ich tworzenia [Olenderek 2004; Piekarski 2004]. Wymienione prace są bardzo cenne z punktu widzenia nauki i praktyki leśnej, jednak nie wspominają one o roli i znaczeniu czynnika społecznego. Istnieje jednak świadomość, że *„niezależnie jaka będzie nowa forma planu urządzenia lasu, należy postulować przed jego powszechnym wdrożeniem konieczność jej przetestowania w wybranych nadleśnictwach oraz konsultację z użytkownikami planów (pracownikami nadleśnictw)”* [Michalak 2004].

Podkreśla się również, że w niedalekiej przyszłości określenie dominujących funkcji lasu bez udziału społeczeństwa nie będzie możliwe [Szujewski 2004]. Wspomina się też o oczekiwaniach społeczeństwa związanych z informacjami o lesie uzyskiwanymi z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi [Wójcik 2004]. Postulowano także, że dla gospodarki leśnej ustalenia zawarte w planie zagospodarowania przestrzennego gminy powinny być traktowane jako rozwiązania strategiczne [Ważyński 2004]. Stwierdza się, że gospodarstwo leśne jest coraz częściej postrzegane jako narzędzie rozwiązywania problemów społeczności lokalnych poprzez oferowanie miejsc pracy i zapobieganie wyludnianiu się terenów wiejskich, zwłaszcza oddalonych od ośrodków

urbanistyczno-przemysłowych i gospodarzo zadowolonych [Płotkowski 2004]. Zwiększenie udziału społeczności lokalnej w podejmowaniu decyzji dotyczącej trwałego i zrównoważonego rozwoju gospodarki leśnej na etapie Komisji Założeń Planu, Narady Techniczno-Gospodarczej i Komisji Projektu Planu jest spełnieniem jednego z kryteriów trwale zrównoważonej gospodarki leśnej – utrzymania innych funkcji i uwarunkowań społeczno-ekonomicznych [Dawidziuk, Zajączkowski 2010]. Potrzeba udziału wszystkich zainteresowanych stron w pracach nad sporządzeniem planu urzędzenia lasu zaliczana jest do grupy problemów organizacyjno-społecznych. Planowane i realizowane przedsięwzięcia powinny natomiast w szerszym stopniu uwzględniać aspekty – obok przyrodniczych – także gospodarcze i społeczne. Zwraca się zwłaszcza uwagę na konieczność analizy liczby miejsc pracy w powiązaniu z wielkością pozyskania drewna [Borecki in. 2012].

Szczególna rola przypada leśnictwu miejskiemu, które powinno odzwierciedlać postrzeganie lasu przez ludność miejską oraz prowadzić do zaspokajania potrzeb społecznych i szerokiego udostępniania lasów społeczeństwu. Włączenie społeczeństwa w podejmowanie decyzji dotyczących zagospodarowania i zarządzania lasami miejskimi będzie także służyć zwiększaniu jego świadomości w zakresie ochrony środowiska [Głaz i in. 2013]. Jednocześnie wzrastająca świadomość ekologiczna społeczeństwa predysponuje je do brania udziału w procesie planowania i podejmowania decyzji dotyczących obszarów leśnych położonych w granicach miast [Jaszczak 2008]. W przypadku lasów aglomeracji poznańskiej zwracano uwagę, że realizacja zadań związanych z ochroną i utrzymaniem istniejących zwartych kompleksów leśnych oraz podnoszeniem odporności i stanu zdrowotnego drzewostanów wymaga współpracy miast i gmin, leśników i mieszkańców aglomeracji [Jaszczak i in. 2010, 2011]. Jednocześnie leśnicy z lasów miejskich powinni wykazywać się wysokimi umiejętnościami społecznymi i zdolnością prowadzenia negocjacji [Hunter 2001]. Podsumowaniem tego wątku niech będzie myśl Millera [1997], według którego pod pojęciem leśnictwa miejskiego kryje się „*sztuka, nauka i technika gospodarowania drzewami i zasobami leśnymi w ekosystemach miejskich i wokół nich w celu zapewnienia społecznościom miejskim korzyści psychologicznych, socjologicznych, ekonomicznych i estetycznych*”.

Zwraca się także uwagę, że w atmosferze zagrożenia środowiska naturalnego w skali globalnej, bez odpowiednio prowadzonej szerokiej edukacji społecznej – wycięte drzewo, pozyskane w ramach użytkowania lasu, staje się działalnością praktyczną w leśnictwie, która głównie zwraca uwagę opinii publicznej i radykalnych ruchów ekologicznych [Paschalis 1998]. Jednak dla lokalnej społeczności las jest przede wszystkim elementem krajobrazu i miejscem wypoczynku, a dopiero w dalszej kolejności bazą surowca drzewnego. Dlatego wzrost wielkości pozyskania drewna wymaga społecznej akceptacji, zwłaszcza lokalnych samorządów [Czuba 2005]. W kwestii regulacji użytkowania Miś [2004] uważa, że wielkość minimalna użytkowania rębego powinna być zgodna z zasadami proekologicznej gospodarki oraz musi być ona dodatkowo konsultowana z przedstawicielami wszystkich zainteresowanych stron i akceptowalna dla społeczeństwa.

Plany urzędzenia lasu pisane są bardzo specjalistycznym, trudnym językiem, praktycznie niezrozumiałym dla przeciętnego odbiorcy. Z pewnością jest to jedna z podstawowych przeszkód w szerszym udziale czynnika społecznego w pracach nad tym dokumentem. Rozwiązaniem może być przygotowanie – na przewidziane procedurą tworzenia planu spotkania (Komisja Założeń Planu, Narada Techniczno-Gospodarcza i Komisja Projektu Planu) – krótkich opracowań tematycznych lub streszczenia planu w języku niespecjalistycznym, zrozumiałym dla przeciętnego człowieka. Zdaniem Wasiaka [2013] edukacja ekologiczna społeczeństwa doprowadzi do zrozumienia lasu jako organizmu przyrodniczego, elementu współczesnej i przyszłej cywilizacji oraz elementu rozwoju regionalnego, a gospodarki leśnej jako koniecznej działalności człowieka, przyjaznej zarówno człowiekowi, jak i samej przyrodzie.

Szczególne role w kształtowaniu świadomości ekologicznej społeczeństwa przypada monitoringowi lasu, gdyż wyniki oceny stanu lasu wpływają na określone decyzje polityczne i prawne, te zaś wytyczają dalsze kierunki i sposoby monitorowania kondycji lasu [Jaszczak 2000]. W połowie lat 90. XX wieku twierdzono, że bardzo ważna jest także naukowa wiedza ekologiczna, która jest udziałem wąskiej grupy osób, ale jej ranga i znaczenie poszerzają się przez edukację ekologiczną oraz przez proekologiczne działania jednostek i grup społecznych [Sadowski 1996]. Szeroka edukacja ekologiczna wpłynęła na upowszechnienie zagadnień dotyczących ochrony środowiska i przyrody. Zainteresowanie przyrodą przeradza się często w zachwyt i entuzjazm, jednak bez rozumienia istoty i dynamiki procesów zachodzących w zbiorowiskach leśnych. Część ludności jest bowiem przekonana, że samoregulacyjne właściwości leśnych zespołów roślinnych są wystarczająco duże, by w sposób naturalny mogła odbywać się przemiana pokoleń [Stępień 1998].

Wnioski

- ✦ Możliwość udziału społeczeństwa w tworzeniu planu urządzenia lasu przechodzi po II wojnie światowej swoistą ewolucję – od braku możliwości uczestniczenia w tych pracach do stopniowego, formalnego otwierania się środowiska leśników na oczekiwania społeczeństwa względem lasów i uwzględniania jego zdania w kreowaniu gospodarki leśnej na poziomie lokalnym.
- ✦ Leśnicy prowadzą edukację leśną społeczeństwa, przyczyniając się do określonego poziomu jego świadomości ekologicznej. Nie wystarcza to jednak, aby społeczeństwo rozumiało wszystkie aspekty gospodarki leśnej. W wymiarze praktycznym społeczeństwo w znacznym stopniu nie jest jeszcze do tego przygotowane zarówno pod względem mentalnym, proceduralnym, jak i technicznym. Z drugiej strony w środowisku leśników brak wyraźnej chęci do „wciągania” otoczenia do tego procesu. Oznacza to, że i leśników, i zainteresowane lasem grupy społeczne oraz zawodowe czeka jeszcze szereg wyzwań związanych z umiejętnością prowadzenia dialogu dotyczącego leśnictwa i gospodarki leśnej.
- ✦ Jednym z możliwych rozwiązań ułatwiających prowadzenie dialogu na linii leśnicy – społeczeństwo mogłoby być sporządzanie opracowań tematycznych lub streszczenia planu urządzenia lasu napisanych w języku niespecjalistycznym, zrozumiałym dla przeciętnego odbiorcy.
- ✦ W świetle przedmiotowych rozważań zasadnym jest także, aby w programach studiów leśnych pojawiły się przedmioty, w których uwzględnione będą treści związane z negocjacjami i dialogiem, co powinno umożliwić leśnikom większe otwarcie na potrzeby społeczeństwa i rozumienie zgłaszanych przez nie problemów.

Literatura

- Bernadzki E. 2004. Niektóre elementy planu urządzenia trwałego, zrównoważonego i wielofunkcyjnego lasu. W: Stępień E. [red.]. Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 9-25.
- Borecki T., Stępień E., Głaz J., Zajączkowski J. 2012. Urządzeniowe przesłanki do strategii rozwoju zasobów leśnych w Polsce. W: Arkuszewska A., Szujeczka G. [red.]. Zimowa Szkoła Leśna przy Instytucie Badawczym Leśnictwa. IV Sesja. Przyrodnicze i gospodarcze aspekty produkcji oraz wykorzystania drewna – stan obecny i prognozy. Sękocin Stary, 20-22 marca 2012. Inst. Bad. Leśn., LP. 85-103.
- Czuba M. 2005. Możliwości pozyskiwania surowca drzewnego w Lasach Państwowych – stan obecny i prognoza na najbliższe lata. SITLiD, DGLP, Warszawa. Biblioteczka Leśniczego 213.
- Dawidziuk J., Zajączkowski J. 2010. Plan urządzenia lasu jako element kształtowania i realizowania polityki leśnej państwa. W: Zieliński J. [red.]. Plan urządzenia lasu instrumentem prowadzenia prawidłowej gospodarki leśnej. Postępy Techniki w Leśnictwie 112: 7-12.
- Głaz J. 2004. Koncepcja planu urządzenia lasu z uwzględnieniem zasad trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej. W: Stępień E. [red.]. Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 37-58.

- Głaz J., Jabłoński M., Konieczny A. 2013.** Stan zarządzania lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa i produkcyjność lasów prywatnych. W: Arkuszewska A., Lotz D., Szujeczka G. [red.]. Zimowa Szkoła Leśna przy Instytucie Badawczym Leśnictwa. V Sesja. Planowanie w gospodarstwie leśnym XXI wieku. Sękocin Stary, 19-21 marca 2013. Inst. Bad. Leśn., LP. 158-175.
- Grygier P. 2011.** Problemy zarządzania konfliktami w gospodarce leśnej. W: Lotz D. [red.]. Międzynarodowa Konferencja „Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa”. Puszczykowo, 7-9.06.2011. Inst. Bad. Leśn., PTL, Sękocin Stary, Warszawa. 399-407.
- Hunter I. R. 2001.** What do people want from urban forestry? The European experience. *Urban Ecosystems* 5: 277-284.
- Instrukcja zarządzania lasu. 1957.** Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. PWRiL, Warszawa.
- Instrukcja zarządzania lasu. 1970.** Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. PWRiL, Warszawa.
- Instrukcja zarządzania lasu. 1980.** Prace urzędzeniowe. Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. PWRiL, Warszawa.
- Instrukcja zarządzania lasu. 1994.** Część ogólna. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa.
- Instrukcja zarządzania lasu. 2003.** Część I. Instrukcja sporządzania planu urzędzenia lasu dla nadleśnictwa. PGL LP, CILP, Warszawa.
- Instrukcja zarządzania lasu. 2012.** Część I. Instrukcja sporządzania projektu planu urzędzenia lasu dla nadleśnictwa. PGL LP, CILP, Warszawa.
- Jaszczak R. 2000.** Monitoring lasów w kształtowaniu społecznej świadomości ekologicznej. W: Zięba S., Wróblewski Z. [red.]. Ekologia a transformacje cywilizacyjne na przełomie wieków. Zakład Ekologii Człowieka KUL, Lublin. 351-364.
- Jaszczak R. 2008.** Las i gospodarka leśna w zasięgu oddziaływania miast w Polsce. *Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej* 10, 3(19): 152-171.
- Jaszczak R., Beker C., Gołojuch P. 2010.** Leśnictwo i gospodarka leśna na obszarze aglomeracji poznańskiej. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Jaszczak R., Beker C., Gołojuch P., Miotke M. 2011.** Forest education of the urban population in Poland as exemplified by Poznań agglomeration. *Journal of Management and Sustainable Development* 2 (29): 97-102.
- Michalak R. 2004.** Przydatność i wykorzystanie informacji zawartych w planach urzędzenia lasu. W: Stępień E. [red.]. Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 269-285.
- Miller R. W. 1997.** *Urban Forestry: Planning and Managing Urban Green Spaces*. Second edition. Prentice Hall, New Jersey.
- Miś R. 2004.** Celowość i podstawy metodyczne wariantowego planowania zadań przy sporządzaniu nowoczesnego planu urzędzenia lasu. W: Stępień E. [red.]. Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 181-197.
- Olenderek H. 2004.** Zastosowanie nowych technologii przy sporządzaniu planu urzędzenia lasu. W: Stępień E. [red.]. Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 217-226.
- Paschalis P. 1998.** Użytkowanie lasu: znane problemy? W: Paschalis P. [red.]. Użytkowanie lasu i problemy regulacji użytkowania lasu w Polsce. Komitet Nauk Leśnych PAN, Warszawa. 7-12.
- Piekarski 2004.** Wykorzystanie zdjęć lotniczych na potrzeby zarządzania lasu. W: Stępień E. [red.]. Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 227-245.
- Płotkowski 2004.** Leśnictwo w kształtowaniu rozwoju obszarów wiejskich. W: Stępień E. [red.]. Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 345-352.
- Poznański R. 2004.** Plan urzędzenia lasu w świetle zaleceń trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej. W: Lotz D. [red.]. Międzynarodowa Konferencja „Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa”. Puszczykowo, 7-9.06.2011. Inst. Bad. Leśn., PTL, Sękocin Stary, Warszawa. 65-71.
- Poznański R. 2013.** Ocena metod i zasad zagospodarowania w Lasach Państwowych w minionym dwudziestoleciu. *Sylvan* 157 (4): 298-305.
- Przybylska K. 2004.** Koncepcja planu urzędzenia górskich lasów ochronnych. W: Lotz D. [red.]. Międzynarodowa Konferencja „Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa”. Puszczykowo, 7-9.06.2011. Inst. Bad. Leśn., PTL, Sękocin Stary, Warszawa. 73-85.
- Sadowski A. 1996.** Społeczno-kulturalne aspekty ochrony różnorodności biologicznej lasu. W: Łonkiewicz B. [red.]. Ochrona i zrównoważone użytkowanie lasów w Polsce. Fundacja IUCN Poland, Warszawa. 203-221.
- Sokołowski A. W. 2004.** Uwagi o sporządzaniu nowoczesnego planu urzędzenia lasu. W: Lotz D. [red.]. Międzynarodowa Konferencja „Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa”. Puszczykowo, 7-9.06.2011. Inst. Bad. Leśn., PTL, Sękocin Stary, Warszawa. 87-90.
- Stępień E. 1998.** Konsekwencje dla zarządzania i użytkowania lasu wynikające z nowych wymogów dotyczących prowadzenia gospodarki leśnej. W: Paschalis P. [red.]. Użytkowanie lasu i problemy regulacji użytkowania lasu w Polsce. Komitet Nauk Leśnych, PAN, Warszawa. 42-49.
- Szujeczki A. 2004.** Konsekwencje praktyczne nowoczesnego planu urzędzenia lasu wielofunkcyjnego w świetle europejskiej polityki leśnej. W: Lotz D. [red.]. Międzynarodowa Konferencja „Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa”. Puszczykowo, 7-9.06.2011. Inst. Bad. Leśn., PTL, Sękocin Stary, Warszawa. 91-103.

- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach. 1991. Dz. U. z 2011 r. Nr 34, poz. 170 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko. 2008. Dz. U. z 2011 r. Nr 32, poz. 159 z późn. zm.
- Wasiak A. 2013. Wielofunkcyjna gospodarka leśna w planach urządzenia lasu. W: Arkuszewska A., Lotz D., Szujceka G. [red.]. *Zimowa Szkoła Leśna przy Instytucie Badawczym Leśnictwa. V Sesja. Planowanie w gospodarstwie leśnym XXI wieku*. Sękocin Stary, 19-21 marca 2013. Inst. Bad. Leśn., LP. 24-31.
- Ważyński B. 2004. Planowanie przestrzenne w planie urządzenia lasu. W: Stępień E. [red.]. *Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje*. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 329-337.
- Wójcik R. 2004. Nowoczesne sposoby prezentowania informacji w planie urządzenia lasu. W: Stępień E. [red.]. *Urządzenie lasu wielofunkcyjnego. Opinie, poglądy, propozycje*. Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa. 321-327.
- Zielony R. 2004. Koncepcja planu urządzenia lasu z uwzględnieniem zasad trwałej i zrównoważonej gospodarki leśnej. W: Lotz D. [red.]. *Międzynarodowa Konferencja: „Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa”*. Puszczykowo, 7-9.06.2011. Inst. Bad. Leśn., PTL, Sękocin Stary, Warszawa. 105-109.

SUMMARY

Participation and role of the social factor in developing forest management plans in Poland

This study constitutes a retrospective overview of the composition of commissions that had a decisive voice regarding the final shape of forest management plans in Poland after the Second World War. In addition, references to appropriate clauses in the forest management instructions from that period were made concerning the participation of local populations in this process. This made it possible to trace the evolution of the participation and role of the social factor in the development of forest management plans in Poland and to discuss problems associated with it. It was concluded that possibilities of the participation of the society in the development of the forest management plans underwent a specific evolution after World War II – from a complete lack of possibilities of participation in these activities to a gradual, formalised opening of foresters' circles to the expectations of neighbouring communities regarding forests and taking their opinions into account in the process of creating forest economy at local levels.

In Poland, foresters carry out forest education of the society contributing, in this way, to a definite level of its ecological awareness. This, however, is not enough for the society to understand all aspects of forest economy. In practical dimensions, the society has not been sufficiently prepared to it either mentally, procedurally or technically. On the other hand, there is a clear lack of willingness among foresters to 'attract' the surrounding population to that process. This means that both the foresters as well as social and professional groups interested in forests are only at the beginning of a long road and there are many challenges in front of them associated with the ability to conduct dialogues about forestry and forest management. Among possible solutions facilitating dialogues between foresters and the society could be the preparation of theme elaborations or summaries of the forest management plan written in a non-professional language understood by ordinary persons. Bearing in mind the above-mentioned issues, it seems justified to include in forestry study programs subjects which would deal with skills of negotiations and dialogues as this would open up foresters to the needs and requirements of the general public and help.